

Nirxandin

Wendelmoet Hamelink. *The Sung Home: Narrative, Morality, and the Kurdish Nation*. Leiden: Brill, 2016. rr. 435+XXV

ISBN: 978-90-04-31481-8

Marlene Schäfers

Pirtûka Wendelmoet Hamelink a bi navê *The Sung Home: Narrative, Morality, and the Kurdish Nation* [Mala ji Kilaman: Vegêran, Exlaq, û Neteweya Kurd] behsa “hunera devkî” (*verbal art*, r. 1) ya dengbêjên bakurê Kurdistanê yên hemdem dike. Nivîskar nirx û wateyên siyasî û exlaqî yên girêdayî vê hunerê tehlîl dike û li ser wan guhertinan disekine ku ji destpêka sedsala 20an heta îro di van nirx û wateyan de pêk hatine. Tehlîl û rexneya nivîskar li ser bingeha lêkolîneke meydanî ya etnografîk e ku wê di navbera salên 2007 û 2008an li bakurê Kurdistanê û li Stenbolê, û di navbera salên 2006 û 2012an de li Almanyayê, Belçîkayê û Fransayê encam daye. Di çarçoveya pêvajoya lêkolînê de, wê bi 64 dengbêj û hunermendan re hevpeyvîn kirine û ji 60 saetan zêdetir deng qeyd kiriye. Ev jimarên navbirî bi tenê ji nîşan didin ku em behsa lêkolîneke kûr dikin, ya ku li ser bingeha ezmûnî/ampîrîk a saxlem hatiye avakirin. Dewlemendiya etnografîk bê guman yek ji aliyên herî xurt ên vê berhemê ye.

The Sung Home ji beşeke destpêkê û pênc beşên etnografîk pêk tê. Beşa destpêkê paşxaneyê dirokî, çarçoveya têgehî û bingeha metodolojîk a vî karî nîşan dide. Lêkolîna Hamelink bi rêya analîzkirina dengbêjiyê ne tenê dirok, huner û folklorê kurdî guftûgo dike, lê belê di heman demê de nîqaşên girîng ên li ser netewegerî û dewleta neteweyî, modernî û edet/nerîtê, pêşketin û paşmayînê jî ronî dike. Ji bo analîza van nîqaşan, Hamelink tecrûbe û nêrînên dengbêjan dike navenda karê xwe.

Analîza Hamelink ji wê çavdêriyê bi rê dikeve ku hunera dengbêjiyê li bakurê Kurdistanê di serê salên 2000an de vejîya. Heta wê demê, dengbêj di bêdengîyê de demdirêj re derbas bûye. Nivîskar wê bêdengîyê hem bi qedexekirina ziman û

* Lêkolera piştî doktorayê, Zanîngeha Ghent, Belçîka.
E-mail: marlene.schafers@gmail.com

muzîka kurdî ya heta salên 1990an ve girê dide, hem jî bi şerê li Kurdistanê ve yê piştî salên 1990an. Valakirina gundan û koçberbûna xelkên wan ber bi metropolên tirk ve zemînê aborî û civakî yê dengbêjiyê xerab kiribû. Lê belê, li gorî nivîskar ji xeynî siyaseta dewleta tirk a li hemberî kurdan, tevgera kurdî bi xwe jî roleke mezin listiye di bêdengkirina dengbêjan de. Tevger çend aliyên civaka kurd, ku pergala eşîrî yekê girîng e ji wan aliyan, wek barekî giran didît ku rê li ber pêşketina milletê kurd digire. Ji ber ku dengbêj wek nûnerên wê pergale dihatin hesibandin, wan statûya xwe ya berê winda kir û rêza hunera wan êdî nedihat girtin. Tenê ji destpêka salên 2000an û vir ve bihayiya dengbêjan ji nû ve tê dîtin. Hamelink di pirtûka xwe de dişopîne çawa dengbêj vê guhertinê dibînin û bi rêya “vegotinên exlaqî” (*moral narratives*) tînin ziman.

Beşa yekem analîzeke kûr a naveroka kilamên dengbêjan pêşkêş dike. Hamelink van kilaman wek îfadeya pergala exlaqî ya bihurî dibîne, ji ber ku kilam bi piranî behsa Kurdistanê di dawîya sedsala 19an û di destpêka sedsala 20an de dikin. Kilam rewşeke civakî teswîr dikin ku tê de eşîr rolekî mezin dilîzin, lehengi nirxeke navendî ye û jiyan di çarçoveyeke deverî de derbas dibe. Li gorî nivîskar, kilamên dengbêjan dinyayeke bihurî nîşan didin ku tê de ramana yek neteweya kurdî hê tune bû û nasnameyên deverî û eşîrî ji nasnameya kurdî ya neteweyî girîngtir bûn.

Di beşa duyem de nivîskar nîşan dide ku îro pêşkêşkirina van kilaman ji aliyê dengbêjan ve wateyeke sembolîk hilgirtiye. Dengbêj tev kilamên xwe wek sembolên dinyayeke winda tên dîtin: wek kesên ku urf û adetên kurdî yên pak û otantîk bi laş dikin. Lê da ku dengbêj karibin wek sembolên erênî bînin qebûlkin, divê ew kilamên ku behsa şer û pevçûnên di nava eşîrên kurdan de dikin îhmal bikin. Hamelink nîşan dide çawa ew rewş dibe sedema lihevnekirina di navbera dengbêjan –yên ku dinyaya borî tevî pergala xwe ya eşîrî bi qîmet dibînin– û aktîvîstên tevgera kurdî yên ku dixwazin vê dîrokê li paş xwe bihêlin.

Beşa sêyem li ser jiyana heft dengbêjan disekine. Ev beş hewl dide ku guhertinê di watedan û nirxdana hunera dengbêjiyê de –yên ku nivîskarê di du beşên berê de diyar kirine– bi rêya şopandina tecrubeyên şexsî yên van heft dengbêjan bîne ber çavan. Tevî ku xwendevan di vê beşê de rastî kitekitên hêja tê (bo mînak li ser tecrubeyên taybet ên jineke dengbêj) mirov ji xwe dipirse gelo wê ne baştir bûya heger nivîskar tecrubeyên herî girîng tevî beşên nîqaşê bikira ji bo pêşkêşkirineke zelal û kurttir a fikr û îddiyên navendî.

Di beşa çarem de Hamelink bala xwe dide şert û mercên peydabûna hunera

dengbêjîyê ji salên 2000an û vir ve. Pêvajoya siyasî di van salan de li ber çanda kurdî rê vekirîye ku bikeve qada giştî ya Tirkîyeyê. Di heman demê de “aktîvîzma çandê” bûye amrazekî sereke ji bo îfadekirina nasname û netewegeria kurdî li vî welatî. Bi mebesta ku vê pêvajoyê şîrove bike, Hamelink li ser sê mînakên disekine: programa televîzyonê *Şevbêrk* a Zana Güneş, damezirandina Mala Dengbêjan li Amedê, û endustriya muzîka kurdî ya li Stenbolê. Ew digihîje wê encamê ku xuyabûn û peydabûna dengbêjan girêdayî rojeva siyasî ya tevgera kurdî û îdeolojiya wê ya neteweger e. Tevî ku qîmeta dengbêjan bi saya vê pêvajoyê ji nû ve tê girtin, ev pêvajo dîsa jî ji aliyê aktîvistên çandê ve û ne ji aliyê dengbêjan bi xwe ve tê birêvebirin.

Beşa dawî portreya malbateke dengbêj û hunermendan xêz dike ku ji Kurdistanê reviyane Almanyayê. Li wir Hamelink dinirxîne çawa kilam û stranên kurdî ji bo endamên vê malbatê bûne derfetek ku bikarin tecrubeyên xwe yên şer û zordariyê pê derman bikin. Di vê çarçoveyê de analîzeke kûrtir li ser bingeha nivîsarên derheqê trawma û tundûtîjîyê wê bi kêr bihata ji bo fêmkirineke baştir ji rola kilamên kurdî di jiyana şexsî de.

Ji bilî metnê, ev pirtûk bi rêya zêdeyî 40 wêneyên reş-spî dinyaya ku dengbêj tê de dijîn nêzîkî xwendevanan dike. Portreyên dengbêjan, wêneyên gund û malên wan, cihên ku tê de kom dibin, dawet û şahiyên ku dengên wan lê tên bihîstin û dik û studyoyên ku hunera xwe lê pêşkêş dikin mijara pirtûkê berçavtir dikin. Heger CD yan formateke dijîtal bi kilamên dengbêjan hebûya, nirxa vî karî hê jî bilindtir dibû. Ji aliyê din ve, Hamelink di destpêka pirtûka xwe de sê lîstan pêşkêş dike: yek navên hemû dengbêjên ku Hamelink ji bo xebata xwe hevpeyivîn bi wan re kiriye, ya din ya navên kilamên ku di pirtûkê de tên nîqaşkirin û ya sêyem jî navên hemû kilamên ku di korpûsa Hamelink de cih digirin. Di dawiya pirtûkê de jî îndekseke tematîk a berfireh heye.

Wek encam, pirtûka *The Sung Home: Narrative, Morality, and the Kurdish Nation* a Wendelmoet Hamelink karekî dewlemend û hêja ye ku çand û muzîka kurdî bi awayekî berfireh bi kar tîne da ku ronî bigire ser guhertinên exlaqî û siyasî yên ku civaka kurdî li Bakurê Kurdistanê di sedsala 20an de tê re derbas bûye. Tevî ku dubarekirina îddiyên sereke di hin beşan de dikaribû kêmîr bûna û nivîs kurttir bûya, hê jî nirxê vê pirtûkê bilind e, bi taybetî ji bo kesên ku dixwazin bi çavekî nû û zindî li çand û muzîka kurdî binêrin.